

Governance of tourism through the connection of knowledge systems and rationality in practice

Fateme Baratlo, Assistant Professor of Management Research Group, Institute of Humanities and Cultural Studies. E-mail : f.baratlou@ihcs.ac.ir.

Abstract

The abundance of data and thematic information in the field of tourism, on the one hand, and the importance of a systematic system to achieve a competitive advantage from tourism, on the other hand, are the main reasons for the formation of this research, and based on this, the goal of this descriptive-exploratory research is the presentation of the model of recognition of tourism development in Iran. This issue has been followed through a meta-study of the qualitative findings of 187 doctoral dissertations from the last four decades after the Islamic Revolution. Quantitative analysis was used to describe the features and characteristics of the study community, and then, in order to reread the findings of qualitative studies, the meta-synthesis method was used. A checklist tool as well as the "Evaluation Critical Skills Program" are used for qualitative evaluation of research texts. With documentary studies, the codes related to the components influencing them were obtained. Reliability measurement with kappa coefficient and statistical software "SPSS" version 24, 71%, which shows the closeness of researcher and expert. Considering that the significant number is smaller than 0.05% of the assumption of independence of the extracted codes, their appropriate reliability was confirmed. Finally, using the Maxqd software, the total number of tourism studies in six categories, including urban tourism with the highest frequency (190 cases), medical tourism (55 cases), rural tourism (41 cases), sports tourism (36 cases), religious tourism (9 frequent cases), and nature tourism (4 cases), were categorized. Also, under these categories, 33 cases in the dimension of factors affecting the development of tourism, as well as 26 cases in the dimension of hindering obstacles, and finally eight themes, including the management and planning of tourism affairs, physical infrastructures of artifacts, cultural infrastructures or behavioral infrastructures related to the goodness of human interaction, Social and security infrastructures, legal-legal infrastructures, natural and historical infrastructures, and professional infrastructures, were obtained. Together, these themes provide a model of tourism governance knowledge. Finally, in the end, the science researcher has proposed the effective interaction of knowledge and rationality in practice in an integrated and networked system as a suitable strategy to achieve the model of scientific knowledge and its desired governance.

Keywords

Tourism Cognitive Model, Content Analysis, Meta-Synthesis, Tourism Governance, Knowledge System, Political Strategies.

حکمرانی گردشگری در تعاطی نظام دانایی و عقلانیت در عمل

فاطمه براتلو^۱

چکیده

وفور داده و اطلاعات موضوعی در حوزه گردشگری از یک سو و اهمیت تفکر سیستمی نظام‌مند جهت دستیابی به مزیت رقابتی حاصل از گردشگری از سوی دیگر علت اصلی شکل‌گیری این تحقیق بوده و بر این اساس هدف تحقیق توصیفی - اکتشافی حاضر، ارائه الگوی شناخت توسعه گردشگری در ایران است. این مهم از طریق فرامطالعه یافته‌های کیفی ۱۸۷ رساله‌های دکتری چهار دهه اخیر پس از انقلاب اسلامی دنبال شده است. در عمل با استفاده از تحلیل محتوای کمی به توصیف ویژگی‌ها و خصائص جامعه مورد مطالعه پرداخته شد، سپس به منظور بازخوانی یافته‌های کیفی رساله‌ها، روش فراترکیب به کار گرفته شد. با مطالعه اسنادی، کدهای مربوط به مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توسعه گردشگری احصا و با بازخوانی‌های مکرر و در رفت و برگشت‌های استقرایی - قیاسی الگوی اولیه مفهومی به دست آمد. از ابزار سیاهه واری و نیز «برنامه مهارت‌های حیاتی ارزیابی» برای ارزیابی کیفی متون پژوهش به کار گرفته شد. با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا مجموع مطالعات گردشگری در شش دسته یا مقوله شامل گردشگری شهری با بیشترین فراوانی (۱۹۰ مورد)، گردشگری پزشکی (۵۵ مورد)، گردشگری روستایی (۴۱ مورد)، گردشگری ورزشی (۳۶ مورد)، گردشگری مذهبی (۹ مورد فراوانی) و گردشگری طبیعت (۴ مورد) دسته‌بندی شد. همچنین ذیل این مقوله‌ها به تفکیک ۳۳ مورد در بعد عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری و نیز ۲۶ مورد در بعد موانع بازدارنده و در نهایت هشت مضمون شامل مدیریت و برنامه‌ریزی امور گردشگری، زیرساخت‌های فیزیکی مصنوع، زیرساخت‌های فرهنگی یا زیرساخت‌های رفتاری مربوط به حسن تعامل انسانی، زیرساخت‌های اجتماعی و تأمینی، زیرساخت‌های حقوقی - قانونی، زیرساخت‌های طبیعی و تاریخی و زیرساخت‌های حرفه‌ای الگویی از شناخت حکمرانی گردشگری و چگونگی مواجهه با مسائل آن را به دست می‌دهند. ضریب کاپا در «اس‌پی‌اس‌اس» نسخه ۲۴، به مقدار ۷۱ درصد به دست آمده و پایایی احراز شد. در نهایت در انتها محقق ایده تعاطی اثربخش نظام دانایی و عقلانیت در عمل را در نظامی یکپارچه و شبکه‌وار به عنوان راهبردی مناسب برای دستیابی به الگوی شناخت گردشگری و حکمرانی مطلوب آن را پیشنهاد داده است.

واژگان کلیدی

الگوی شناخت گردشگری، توسعه گردشگری، فراترکیب، حکمرانی مطلوب گردشگری، نظام دانایی، راهبرد سیاستی.

مقدمه

اگرچه موضوع سیاحت سیاحان با انگیزه‌های مختلف تجاری و بازرگانی، فرهنگی، علمی تا ماجراجویی‌های شرق‌شناسانه و گاه استعماری (و چه بسا نقشه‌برداری‌های جاسوسانه) پدیده کهنی در این سرزمین است، اما «گردشگری» و مسئله توسعه آن پدیده متأخری است که آغاز آن به انقلاب مشروطه (مشروطیت) و ایده تغییر نظام حکمرانی و انجام اصلاحات، نوسازی و بهبود ساختار حکومت بازمی‌گردد.^۱ درواقع از دوره ناصری است که تکاپوهایی برای نوسازی دستگاه دیوانی آغاز شده و عنوان‌های متعدد وزارتی خلق می‌شوند که مستقیم یا غیرمستقیم بر امر جهانگردی یا همان امر گردشگری که اکنون مصطلح است، در این مرز و بوم هم اثرگذارند. به‌طور خاص می‌توان از شکل‌گیری و تأسیس «اداره سیاحان خارجی و تبلیغات» در ۱۳۱۴ نام برد. از آن هنگام تا به امروز در بستری در بافتی سرشار از ظرفیت‌های مختلف تاریخی و فرهنگی ... ضمن حضور آن پیشینه کهن سیاحت، حکمرانی گردشگری با سعی و خطاهای بسیاری روبرو بوده است. مبتنی بر چنین بستری این پژوهش به فرامطالعه مطالعات گردشگری (با تأکید بر رساله‌ها) در چهار دهه پس از انقلاب اسلامی پرداخته است. حسب موضوع، رویکرد تحقیق میان‌رشته‌ای است. ناگفته نماند که ناگزیر رشته‌های مختلف به عنوان نمایندگانی از دیدگاه‌های مختلف در عرصه مطالعات گردشگری حضور داشته و در واقعیت «مطالعات گردشگری»، رشته‌ها و تخصص‌های مختلف را زیر چتر گردشگری جمع نموده است (Tribe, 2010). این تحقیق کوشیده تا تصویری از نظام مسائل گردشگری بازنمایی شده در نظام پژوهش دانشگاهی را در نمونه موردبررسی خود احصاء نموده و به توصیه‌هایی در راستای «توسعه گردشگری در ایران» دست یابد. این در شرایطی است که چون آن حکایت مولوی درباره «پیل اندر خانه تاریک ...» هر کسی از منظر خود به توضیح مشکل و تنقیح مسئله یا مسائل عرصه گردشگری پرداخته و آن را متناسب با ظرفیت‌های تجربی - عقلانی خود فهم نموده است؛ اتفاقی که گردشگری را به امر سیاسی مناقشه‌انگیزی تبدیل کرده است.

گردشگری یا توریسم^۲ در فرهنگ لغت لانگمن^۳ سفری کوتاه و برنامه‌ریزی شده

۱. برخی آن را دوره گذار از دوران پیشامدرن به دوران مدرن و توسعه نوین معرفی می‌کنند (کدی، ۱۳۸۱: ۹ و ۳۱).

2. Tourism

3. Longman

برای تفریح، گشت و گذار و ... تعریف شده؛ همچنین فرهنگ لغت وبستر^۱ نیز آن را مسافرتی به منظور تجارت، لذت و یادگیری ... می‌داند. در عمل با وقوع پدیده گردشگری به عنوان یکی از آرایه‌های اجتماعی مدرن اشخاص به‌طور موقت از محل مسکونی خود دور می‌شوند تا نیازهای حیاتی، فرهنگی و شخصی‌شان را از طریق مصرف کالاها، اقتصادی و فرهنگی برآورده سازند (Inskeep, 2002). گردشگری تفریحی، گردشگری شهری، گردشگری ماجراجویانه، گردشگری وابسته به منابع طبیعی یا اکوتوریسم، گردشگری مذهبی، گردشگری قومی، گردشگری نوستالژیک، گردشگری ورزشی، گردشگری تجاری و بازرگانی، گردشگری روستایی، گردشگری تاریخی، گردشگری کشاورزی، گردشگری فرهنگی، گردشگری تاریک یا گردشگری سیاه و گردشگری غم، گردشگری بوم‌گردی، گردشگری میراث، گردشگری سلامت، گردشگری پزشکی، گردشگری درمانی، گردشگری دریایی، گردشگری زاغه‌نشین، گردشگری مجازی، گردشگری جنگ، گردشگری حیات وحش، گردشگری برای دیدار با دوستان و بستگان، گردشگری برای شرکت در همایش‌ها و گردهمایی‌های علمی-هنری یا شرکت در جشنواره‌های مختلف ... انواع متنوع و مختلف گردشگری هستند که در عین حال نشان‌دهنده انگیزه‌های مختلف سفر نیز می‌باشند.

گردشگری با تأثیرات پُردامنه و غیرقابل انکارش بر بنیان‌های اقتصادی جوامع (Hall, 2011)، ابعاد رفاهی-اقتصادی- در کنار ابعاد سیاسی و فرهنگی (Akama, & Kieti, 2007). و نیز ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی (طالقانی و مهدی‌زاده، ۱۳۹۷)، نقش مهمی از حیث اثرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم بر توسعه پایدار کشورها دارد. در عین حال رونق گردشگری شاخص مهم ثبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی، فرهنگی کشورهای جهان (Pratt, & Liu, 2016). نیز هست، گردشگری با گسترش شبکه‌های ارتباطی میان جوامع در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود یکی از دلایل مهم یکپارچگی جهانی به شمار می‌آید^۲ (Smeral, 1998; Dwyer, 2015)؛ بسیاری از مناسبات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ملت‌ها از طریق صنعت گردشگری حفظ شده و تداوم می‌یابند.

امروزه وجود تشکیلات نهادی مستقل در اغلب کشورها نشان از ارزش و اهمیت روزافزون صنعت گردشگری دارد. دولت‌ها در تلاش‌اند با سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های جامع و گسترده به سهم بالاتری از مزیت‌های رقابتی حاصل از توسعه گردشگری دست یابند. اهمیت توسعه گردشگری به گونه‌ای است که حتی کشورهایی با میلیارد‌ها دلار ذخایر نفتی مانند امارات، قطر و عربستان سعودی در اندیشه توسعه صنعت گردشگری در تلاش‌اند تا زیرساخت‌های مناسب آن را - هرچه مطلوب‌تر- تأمین و راه‌اندازی نمایند. اراده دولت‌ها در چگونگی توسعه این صنعت بسیار مهم و تعیین‌کننده است تا جایی که می‌توان گفت صنعت گردشگری متأثر از اقتضائات و سیاست‌های نظام حکمرانی، وضعیت امروزی خود را یافته، موفقیت‌ها و یا حتی شکست‌هایی را تجربه می‌کند (Telfer and Sharple, 2008). این موضوع به مسئله شناخت الگوی حکمرانی گردشگری، پیش‌برنده‌ها و بازدارنده‌های آن اهمیت خاصی می‌بخشد.

به نظر می‌رسد شناخت وجوه مختلف گردشگری در نظام‌های دانشی و پژوهشی ذیل چتر «مطالعات گردشگری»^۱ می‌تواند با ایجاد آگاهی معطوف به عمل، بر امکان حکمرانی مطلوب‌تر گردشگری بیفزاید.^۲ باید افزود «مطالعات گردشگری» شامل مجموعه متنوعی از مطالعات تاریخ، محیط طبیعی و میراث فرهنگی؛ مطالعات مربوط به عوامل ایدئولوژیکی و سیاسی؛ عوامل اجتماعی، فرهنگی و مذهبی؛ عوامل آموزشی؛ اقتصادی، زیست‌محیطی (Tribe, Liburd, 2016)، عوامل مربوط به امنیت و سلامت (Pizam, Mansfeld, 2006)، فناوری‌ها (Arfa, 2005 ; Arfa, et al, 2016) و نیز مدیریت گردشگری^۳... مفهومی متأخرتر نسبت به «گردشگردی» است و ظهور آن به اواخر دهه هفتاد میلادی بازمی‌گردد. این عرصه از دانش با ماهیت کاربردی، میان رشته‌ای^۴ و حتی فرارشته‌ای حوزه رو به رشدی است.

به گفته فاضلی و همکاران (۱۳۹۹) ایران از لحاظ تعداد مدارک منتشر در این حوزه

1. Tourism Studies

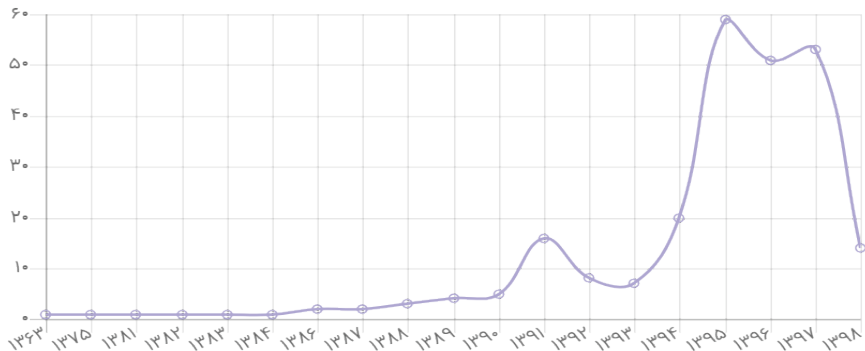
۲. نظام پژوهش در صورت وجود ساز و کار مناسب البته، می‌تواند نقش قابل توجهی در رویداد حکمرانی مطلوب گردشگری داشته باشد.

3. Tourism Management

4. Interdisciplinary Approach

5. Postdisciplinary Approach

با روندی صعودی، جایگاه سوم خاورمیانه را داراست.^۱ واکاوی چشم‌انداز پژوهش در حوزه مطالعات گردشگری در ایران بر اساس نتایج بازبایی شده از پایگاه‌های معتبر دانشگاهی در این تحقیق نیز نشان از روند صعودی مطالعات گردشگری دارد.

نمودار ۱. سیر صعودی مطالعات گردشگری در دهه‌های اخیر بر اساس نتایج بازبایی شده از پایگاه علمی ایرانداک (محقق، ۱۴۰۰)

امروزه با افزایش ورود دانش‌پژوهان و متخصصان مختلف و تحقق مجموعه پژوهش‌های انجام گرفته در میدان وسیع و پرتنوع مطالعات گردشگری با دانش در دسترس و هرآن نوشونده، و البته تکه‌تکه و گاه نامنسجم (Lawton & Weaver, 2016 : 14) مواجهیم که می‌توانند چون نوعی نظام دانایی با افزایش ظرفیت‌مندی‌ها کمک شایانی به حکمرانی مطلوب گردشگری نمایند. به بیانی با بهره‌برداری درست از گستره داده‌های موجود می‌توان به اطلاعاتی دست یافت که می‌توانند چون دانشی کاربردی در خدمت بهبود روش‌های مدیریتی و عملیاتی، ایجاد شفافیت، کارایی و توسعه در حوزه گردشگری قرار گرفته (نعمی و چترروز، ۱۳۹۶؛ رسول‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ عظیمی‌هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶ و Camprubí, Coromina, 2016) و بر سازنده نوعی نظام دانایی و عقلانیت در عمل باشند. بررسی وجوه مختلف گردشگری در نظام‌های دانشی و پژوهشی می‌تواند با ایجاد آگاهی معطوف به عمل، بر امکان حکمرانی مطلوب‌تر گردشگری بیفزاید.

۱. و به موجب همین تحقیق رابطه بین تولیدات علمی و درآمد حاصل از گردشگری در سطح ۰/۰۱ معنادار است، این نکته قابل تأملی است.

این در حالی است که چگونگی مسئله‌مندسازی گردشگری نقطه عطف مهمی در حکمرانی مطلوب گردشگری است. بسیاری به درستی، بر مشکلات بسیار در مسیر مسئله‌مندسازی پدیده‌های اجتماعی از جمله امر گردشگری و چگونگی فرجام رضایت‌بخش آن اذعان دارند (Bertella, 2011; Johannesson, 2012; Racherla, 2008; Hindertje, 2014). مفروض این مقاله آن است که مرور نظام‌مند پژوهش‌های انجام‌شده از جمله راه‌های مسئله‌مندسازی امر گردشگری در جامعه امروز است. بر این اساس به نظر می‌رسد می‌توان با هدف توسعه گردشگری از انواع روش‌های فرامطالعه بهره گرفته و به گزاره‌های قابل‌اعتمادی که برونداد نظام پژوهش دانشگاهی است دست یافت و حتی این یافته‌ها را مبنایی برای تصمیم‌سازی‌ها قرار داد.

در این باره تحلیل محتوای نظام‌مند پژوهش‌های گردشگری در ۱۶۴ مقاله از ده مجله مؤثر توسط کرومینا و کمربویی (۲۰۱۶) نیز نشان می‌دهد انجام فرامطالعات می‌تواند به بهبود، روش‌های عملیاتی، ایجاد شفافیت، کارایی و توسعه مطالعات در حوزه گردشگری منجر شود، این در حالی است که فرامطالعه مقالات مرتبط با گردشگری منتشر در مجلات وب آو ساینس توسط فورترزا و همکاران^۱ (۲۰۲۰) از توجه محدود پژوهشگران به برنامه‌ریزی / توسعه، سیاست در حوزه گردشگری پرده برداشته است. این تحقیق وارد حیطه برون‌دادهای نهاد علم شده و با تمرکز در لایه‌های یافته‌های کنشگران اجتماعات علمی و با تأکید بر یافته‌های مندرج در رساله‌های دکتری به دنبال یافتن ایده‌هایی برای توسعه گردشگری در ایران بوده و بر پایه چنین نگاهی به طور مشخص به دنبال پاسخگویی به این پرسش‌هاست: تحلیل محتوای کمی رساله‌های انجام‌شده در مقطع دکتری در حوزه «مطالعات گردشگری» بیانگر چه داده‌ها و اطلاعاتی است؟ مبتنی بر فراترکیب رساله‌های حوزه «مطالعات گردشگری»، مسائل توسعه (عدم توسعه) گردشگری در ایران چیست؟ بر این اساس الگوی شناخت توسعه گردشگری در ایران چگونه است؟ و چه دلالت‌هایی دارد؟

مرورپیشینه

مرور حجم پیشینه رو به رشد در این زمینه (فاضلی و همکاران، ۱۳۹۹؛ عظیمی و همکاران، ۱۳۹۷؛ سلطانی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸) نشان داد فرامطالعات تحقیقات گردشگری هرچند مسبوق به سابقه است، اما این پژوهش از نظر مسأله، هدف، دستاورد، گستره جامعه مورد مطالعه و بازه زمانی متمایز از آن‌هاست. به عنوان نمونه به

انواع روش‌های فرامطالعه با هدف شناخت روند جهانی پژوهش در عرصه گردشگری (سلطانی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸)، ارزیابی تحلیلی حوزه‌های در حال ظهور صنعت گردشگری در منطقه خاورمیانه (ریسی و انانی و جلالی، ۱۳۹۷)، شناخت وضعیت کشور به لحاظ تولیدات علمی از بعد کمی و کیفی و مقایسه آن با کشورهای خاورمیانه حوزه گردشگری (فاضلی و همکاران، ۱۳۹۹) یا آسیب‌شناسی مطالعات گردشگری در فصلنامه‌های معین مانند فصلنامه پژوهش‌های روستایی (میرتقیان رودسری و خراسانی، ۱۳۹۸) و نظایر آن اشاره داشت. در این میان برخی از مطالعات نیز با به‌کارگیری رویکرد فراترکیبی کیفی به دنبال ارائه الگو یا مدل شناختی بوده‌اند ازجمله دوستی ایرانی و همکاران (۱۴۰۰) که به ارائه الگوی شناختی از فراترکیب عوامل اثر در حمایت ساکنان از توسعه پایدار گردشگری سلامت پرداخته‌اند یا کلابی (۱۴۰۱) که با روش متاسنتز، ارائه مدل گردشگری پایدار طبیعت را مورد توجه قرار داده است، البته این تحقیقات بیشتر معطوف به نظام پژوهش گردشگری است.

همچنین اغلب فرامطالعات به صورتی محدود انجام گرفته است. برای نمونه رسول‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) با فراتحلیل تنها ۱۳ پژوهش داخلی مرتبط به بررسی فرصت‌ها و محدودیت‌های صنعت گردشگری ایران پرداخته‌اند. آن‌ها به قدمت تمدن ایرانی، اکوتوریسم منحصربه‌فرد، هزینه‌های منطقی گردشگری به عنوان مهم‌ترین فرصت‌ها رسیده و درعین حال محدودیت‌های سیاسی برنامه‌ریزی، اتکای بیش از حد به درآمدهای نفتی، محدودیت‌های زیربنایی و تمرکز در چند شهر بزرگ، محدودیت‌های فرهنگی و مذهبی، محدودیت‌های مرتبط با تبلیغات و رسانه و محدودیت‌های موجود در آموزش را از مهم‌ترین چالش‌ها نام برده‌اند. در همین راستا می‌توان از پژوهش نعیمی و چترروز (۱۳۹۶) نام برد که به‌طور خاص موضوع توسعه گردشگری پزشکی را با مرور نظام‌مند (و مصاحبه) در ۳۷ مقاله مرتبط موردتوجه قرار داده‌اند، یا به مرور نظام‌مند مقالات پژوهشی در مطالعات اجتماعی گردشگری مربوط به پژوهش عظیمی هاشمی و همکاران (۱۳۹۶) که فقط به بعد اجتماعی گردشگری پرداخته‌اند.

علاوه بر موارد پیش گفته، طبق نتایج این محققان عرصه مطالعات گردشگری در ایران بیش‌تر با پژوهش‌های چند رشته‌ای شناخته‌شده، آن هم پژوهش‌هایی که عمدتاً با بهره‌گیری از روش‌های کمی و با نظرسنجی از ذینفعان و کارشناسان انجام شده است؛ این در حالی است که همچنین طبق یافته‌های عظیمی و همکاران (۱۳۹۶) شواهد مربوط به رشد مطالعات بین‌رشته‌ای در موضوع گردشگری در ایران محدود است.

جدول شماره ۱ نشان‌دهنده ماهیت بینارشته‌ای مطالعات گردشگری در جهان است.
جدول ۱. رویکرد بینارشته‌ای در فرامطالعات انجام‌شده در حوزه مطالعات گردشگری

محقق (سال)	موضوع	جامعه و نمونه آماری	روش گردآوری و تحلیل داده	یافته‌ها و نتایج
جفری و ریچی ^۱ (۲۰۰۶، ۱۹۸۱)	آشکارسازی رشته‌های درگیر در موضوع گردشگری	پایان‌نامه‌های نوشته‌شده طی سال‌های ۱۹۵۱ تا ۱۹۸۱	مرور نظام‌مند	۱۵ رشته در شکل‌دهی به پایان‌نامه‌ها طی ۳۶ سال ایفای نقش کرده‌اند. این رشته‌ها شامل اقتصاد، برنامه‌ریزی حوزه روستایی، انسان‌شناسی، جغرافی، علوم سیاسی، سرگرمی و فراغت، مدیریت کسب‌وکار، آموزش، جامعه‌شناسی، کشاورزی بوم‌شناسی، پارک‌ها و تفریحات، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، بازاریابی، حقوق، تجارت، حمل‌ونقل، مدیریت هتل و رستوران نام برده شده است. بعدها سایر رشته‌ها مانند هنرهای زیبا، فعالیت اجتماعی، الهیات، ارتباطات همگانی، روابط عمومی هم به این رشته‌ها افزوده شد. بعدها (۲۰۰۶) کارآفرینی، معماری، تاریخ، حرکت شناسی، بازی، مطالعات زیست‌محیطی، بوم‌شناختی نیز اضافه شد.
کروچ و پرود ^۲ (۲۰۱۵)	مرور نظام‌مند مقالات گردشگری	۱۵۲ نمونه مقاله از ۱۵ مجله گردشگری منتشرشده در سال‌های ۱۹۸۰، ۱۹۹۰، ۲۰۰۰، ۲۰۱۰	مرور نظام‌مند	مطالعات جامعه انسانی، روان‌شناسی و علوم شناختی، اقتصاد، ساخت محیط و طراحی، علوم محیطی، چند رشته‌ای، علوم زمین، علوم پزشکی و بهداشت، علوم ریاضی، علوم زیستی، علوم محاسباتی و اطلاعات، مهندسی، علوم دامپزشکی و کشاورزی، فلسفه و مطالعات مذهبی، زبان، ارتباطات، فرهنگ، آموزش، تاریخ و باستان‌شناسی، مطالعات قانونی و حقوق، مطالعات هنرهای خلاق، نوشتن، علوم فیزیکی به موضوع گردشگری وارد شده‌اند.
فوکز و همکاران ^۳ (۲۰۱۵)	گزارشی از آموزش گردشگری: مسائل و روندهای جهانی آن	پایان‌نامه‌های مقطع دکتری گردشگری جهانگردی	تحلیل محتوا	به جای داشتن یک رشته کاملاً مشخص، به گردشگری باید به عنوان یک حوزه مطالعاتی شامل چندین رشته توجه داشت. همچنین دانش گردشگری ترکیبی از روش‌های اثبات گرایانه واقعیت‌گرا و نظریه انتقادی است.
یوان و چانگ ^۴ (۲۰۱۹)	بررسی کتاب‌شناختی مطالعات گردشگری	شش مجله پیشرو گردشگری و مهمانداری	رویکرد ترکیبی	منابع شامل مدیریت، کسب‌وکار، HLST، جامعه‌شناسی/علوم اجتماعی و روانشناسی در حوزه گردشگری تولید محتوا داشته‌اند. در این میان عمده‌تاً علاوه بر وضعیت کسب‌وکار، تغییر آب و هوا، پایداری و فناوری بر گردشگری و صنعت مهمانداری تأثیر دارند.

1. Jafari, Jafar and J.R. Brent Ritchie
2. Crouch, G. I., Prude, R. R.
3. Fuchs, M., Fredman, P. and Ioannides, D.
4. Yuen-Hsien Tseng, Chaang-Iuan Ho.

حال این پژوهش بر پایه چنین نگاهی در میدان برون‌دادهای نهاد علم و با تمرکز بر یافته‌های کنشگران علمی و با تأکید بر یافته‌های کیفی مندرج در رساله‌های دکتری، هدف شناخت الگوی توسعه گردشگری در ایران را دنبال نموده است.

روش پژوهش

پژوهش توصیفی-اکتشافی پیش‌رو، با رویکردی کیفی از روش تحلیل محتوای کمی و فراترکیب (و نرم‌افزار مکس کیودا) استفاده نموده است. فراترکیب روشی برای تحلیل پژوهش‌های کیفی بوده و می‌تواند نتایج تفسیری را از تلفیق و مقایسه یافته‌های پژوهش‌های کیفی تولید کند (Sandelowski & Barroso, 2007). همچنین به عنوان رویکردی منسجم در تجزیه و تحلیل داده‌های مطالعات کیفی، پژوهشگران را قادر می‌سازد تا پس از شناسایی یک پرسش پژوهشی خاص و در فرایند یافتن پاسخ آن پرسش، شواهد کیفی را جستجو، انتخاب، ارزیابی، جمع‌بندی و ترکیب نماید (Erwin, et. al, 2011)، در نتیجه تفسیری از یافته‌های مطالعات منتخب بوده و با یک بررسی ادبیات و همچنین با تجزیه و تحلیل‌های ثانویه متفاوت است (Sandelowski & Barroso, 2007).

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل رساله‌هایی است که در مقطع دکتری از رشته‌ها و گرایش‌های گوناگون علوم انسانی در کل کشور طی بازه زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۸ موضوع گردشگری (توریسم) را مورد توجه و تحقیق قرار داده‌اند. از ابزار سیاهه واریسی و نیز «برنامه مهارت‌های حیاتی ارزیابی» برای ارزیابی کیفی متون پژوهش به کار گرفته شده و در نهایت ۱۸۷ رساله انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفت. با مطالعه اسنادی، کدهای مربوط به مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توسعه گردشگری احصا و با بازخوانی‌های مکرر و در رفت و برگشت‌های استقرایی-قیاسی به شرح جدول زیر به دست آمد. مقدار ضریب کاپا در «اس‌پی‌اس‌اس» نسخه ۲۴، ۷۱٪ بوده و در واقع با توجه به کوچکی عدد معنی‌داری از ۰/۰۵ درصد فرض استقلال کدهای استخراج شده، رد و پایایی مناسب‌شان احراز شد.

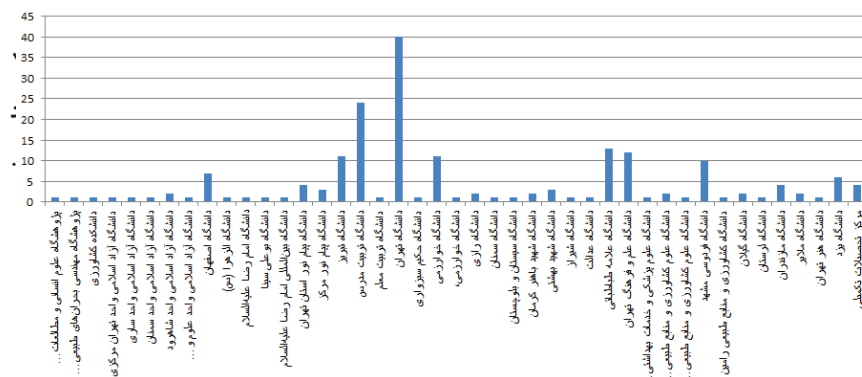
جدول ۲. عوامل مؤثر در توسعه گردشگری استخراج شده از پیشینه تحقیق (محقق، ۱۴۰۰)

شواهد	کدهای احصاء شده
محرابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ مدهوشی و ناصرپور، ۱۳۸۲؛ محمدزاده، ۱۳۹۵؛ محمدی ده چشمه، ۱۳۹۶؛ خنده‌رو و کاشف، ۱۳۹۵؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ شایان و همکاران، ۱۳۹۹؛ مقصودی و عرب، ۱۳۹۵؛ سعیدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ غلامی و زیاری، ۱۴۰۰؛ اکوندایو، ۲۰۱۴؛ خان و راجا گوپال، ۲۰۱۹؛ وانگ و آپ، ۲۰۱۳؛ هونگ و همکاران، ۲۰۱۱؛	عوامل نهادی مانند امکانات زیربنایی، زیرساخت‌های فیزیکی، کیفیت راه و دسترسی به خدمات، امکانات اقامتی، خدمات رفاهی مناسب و ارائه تسهیلات لازم، زیرساخت‌های بهداشتی، امنیتی و انتظامی، بهبود شرایط زیرساخت‌های محلی، سرمایه‌گذاری، بهبود زیرساخت‌ها،
اوزگیت و اوزتورن، ۲۰۲۱؛ محرابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ محمدی ده چشمه، ۱۳۹۶؛ سعیدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ قلی پور و همکاران، ۲۰۱۹؛ کریمی‌دهکردی و همکاران، ۱۳۹۱؛ خان و راجا گوپال، ۲۰۱۹؛ محمدزاده، ۱۳۹۵؛ باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ غلامی و زیاری، ۱۴۰۰؛ وانگ و آپ، ۲۰۱۳؛ کوان و همکاران، ۲۰۰۶؛	عامل اقتصادی شامل سرمایه، افزایش سرمایه‌گذاری‌ها، امنیت سرمایه‌گذار، افزایش سرمایه‌گذاری، حفاظت از منابع اقتصادی، اعطای تسهیلات، تعادل توسعه منطقه‌ای توسط دولت و سرمایه‌گذار بخش خصوصی،
باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ محرابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ مقصودی و عرب، ۱۳۹۵؛ نوری، ۱۳۸۶؛ مدهوشی و ناصرپور، ۱۳۸۲؛ دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۱؛ محمدی ده چشمه، ۱۳۹۶؛ اکوندایو، ۲۰۱۴؛ رین، ۲۰۱۳؛ قلی پور و همکاران، ۲۰۱۹؛ مؤمنی و همکاران، ۲۰۱۸؛ رانگاریزی و ماویس، ۲۰۱۶؛ وانگ و آپ، ۲۰۱۳؛ رحمانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ هونگ و همکاران، ۲۰۱۱؛ دانکن و کلیور، ۲۰۱۰؛ دوداس، ۲۰۰۷؛ کروتاشو و راجابات، ۲۰۱۰؛	عامل سیاسی/ حاکمیتی مانند ثبات سیاسی، تنش‌های بین‌المللی، عملکرد دولت، پیچیدگی نظام قدرت، الزامات حاصل از پیچیدگی نظام قدرت، روابط سیاسی، ساختار قدرت، چانه‌زنی بازیگران، حداکثرسازی منافع، منابع ابزاری، گروه‌های ذی‌نفع مؤثر بر اجرای سیاست‌ها، توسعه سیاسی، نقش‌آفرینی‌های سیاسی، نهادگرایی، حمایت‌های دولت، رویه‌ها و استراتژی‌ها، کاستی‌ها و خلأهای قانون‌گذاری، قوانین، شاخص‌های بنیادین سیاست‌گذاری: تمرکز و انسجام در اهداف، دیدگاه یکپارچه و نظام‌مند میان سیاست‌گذاران، الگوی سیاست‌گذاری معین، تعدد مراکز تصمیم‌گیری، همپوشانی‌های ساختاری-اداری، تفاوت‌های نامطلوب در سیاست‌گذاری‌های بخشی، نقش‌های تنظیمی، نقش شناختی و نقش هنجاری بازیگران، اجرای درست سیاست‌ها، انتخاب درست ابزارهای اجرای موفقیت‌آمیز خط‌مشی‌ها و سیاست‌های گردشگری، عمل‌پذیری سیاست‌ها، رویکرد یکپارچه و مشترک در پیاده‌سازی سیاست گردشگری پایدار، اطلاعات و آمار،

کدهای احصاء شده	شواهد
عامل مدیریتی / اجرایی مانند نبود مدیریت، فقدان انسجام، تعارضات، سوءبرداشت‌های برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اختلاف میان مجریان و برنامه‌ریزان، هماهنگی، کیفیت برنامه‌ریزی، برنامه‌ریزی صحیح و دقیق و علمی، بهره‌گیری برنامه‌ریزان از تجربه‌های عملی، کیفیت نظام اداری، بوروکراسی، اجرای سیاست‌ها، دانش نظری و علمی اداره امور گردشگری، عملکرد نهادهای اجرایی، محدودیت‌ها، راهکارهای علمی در صنعت گردشگری، ابزارهای اثرگذار بر اجرای سیاست‌ها، ویژگی‌های رفتاری و شخصیتی مدیران، تخصص و مهارت مجریان، ساختارهای سازمانی، تمرکز، کیفیت روابط درون سازمانی، کنترل، ارزیابی و نظارت بر فعالیت واحدهای گردشگری، سیاست‌های تشویقی، برنامه‌ریزی بلندمدت، راهبری تغییرات مستمر، مدیریت کیفیت گردشگری پایدار، آگاهی کافی در مورد الزامات مدیریت توسعه گردشگری، اقتضائات توسعه گردشگری، فعالیت نوآورانه، ویژگی‌های سازمانی، ویژگی‌های زیست‌محیطی، فرایند نوآوری، کاربرد فناوری‌ها، اطلاعات و آمار، مدیریت مالی مؤثر، نظام پاسخگویی، ...	مقصودی و عرب، ۱۳۹۵؛ محرابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ اکوندایی، ۲۰۱۴؛ رین، ۲۰۱۳؛ اوزگیت و اوزتورن، ۲۰۲۱؛ قلی‌پور و همکاران، ۲۰۱۹؛ مؤمنی و همکاران، ۲۰۱۸؛ رانگاریرای و ماویس، ۲۰۱۶؛ وانگ و آپ، ۲۰۱۳؛ کوان و همکاران، ۲۰۰۶؛ نجدا جانوسکا و کوپرا، ۲۰۱۴؛ رحمانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ کوان و همکاران، ۲۰۰۶؛ آلتینی، وار و حسین، ۲۰۰۷؛ ...
عوامل اجتماعی مانند آگاهی اجتماعی، شناخت قانونمندی‌های عام و خاص، انضباط‌پذیری، جامعه‌پذیری، تأمین امنیت اجتماعی، شناخت گسل‌های اجتماعی مرتبط با امنیت، حضور فعال نیروی انتظامی آموزش‌دیده در اماکن گردشگری، ...	باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ خنده‌رو و کاشف، ۱۳۹۵؛ احمدی، ۱۳۹۷؛ کرمی دهکردی و همکاران، ۱۳۹۱؛ وانگ و آپ، ۲۰۱۳؛ ...
عامل فرهنگی مانند عوامل مکانی- فضایی، سرمایه‌های فرهنگی، فرهنگ غنی، موقعیت‌ها و جاذبه‌های تاریخی، ارتباطات میان فرهنگی، فرهنگ پذیرش گردشگر، رفتار فرهنگی با غیر خودی، تفکر انتقادی، تفاوت‌های ایدئولوژیکی، انطباق فرهنگی، حفاظت بهتر از منابع طبیعی، فرهنگی و زیست‌محیطی، کوته‌نگری و قوم‌مداری، ...	محرابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ خنده‌رو و کاشف، ۱۳۹۵؛ سعیدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ احمدی و خسروی‌پور، ۱۳۹۳؛ مدهوشی و ناصرپور، ۱۳۸۲؛ محمدزاده، ۱۳۹۵؛ حکمت‌نیا، ۱۳۹۹؛ باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ اوزگیت و اوزتورن، ۲۰۲۱؛ کرمی دهکردی و همکاران، ۱۳۹۱؛ مؤمنی و همکاران، ۲۰۱۸؛ رکنی و همکاران، ۲۰۱۷؛ حسن و جویباید، ۲۰۱۴؛ شایان و همکاران، ۱۳۹۹؛ رین، ۲۰۱۳؛ ...
عامل بازاریابی مانند جهت‌گیری استراتژیک در بازاریابی مقاصد، شناخت نیازها، سلیقه‌ها و عوامل برانگیزاننده، تنوع محصولات و خدمات، برنامه‌ریزی جامع و کامل با توجه به استعدادها و امکانات هر یک از مناطق، برنامه تبلیغاتی خلاق، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، شبکه‌سازی، رقابت مطلوب، ارتباطات مناسب، مشارکت فعال بخش خصوصی و دولتی، معرفی جاذبه‌ها، تبلیغات مثبت و هدفمند، مراقبت از خدمات ضعیف و غیرقانونی، هماهنگی بین ذینفعان، بوجه، ...	مدهوشی و ناصرپور، ۱۳۸۲؛ بهرام‌زاده، ۱۴۰۰؛ محمدزاده، ۱۳۹۵؛ قلی‌پور و همکاران، ۲۰۱۹؛ مؤمنی و همکاران، ۱۳۹۹؛ خان و راجا‌گوپال، ۲۰۱۹؛ محمدی ده چشمه، ۱۳۹۶؛ نجفی زمره‌ری و همکاران، ۱۳۹۶؛ خنده‌رو و کاشف، ۱۳۹۵؛ باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ بیرجینگ و همکاران، ۲۰۱۸؛ حسن و جویباید، ۲۰۱۴؛ اوزگیت و اوزتورن، ۲۰۲۱؛ ...

کدهای احصاء شده	شواهد
عامل انسانی مانند آموزش، ارزش کارکنان پیشرو، ...	محرابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ بیرجینگ و همکاران، ۲۰۱۸؛ ...
عامل امنیت در ابعاد مختلف مانند امنیت گردشگر، امنیت سرمایه گذار، امنیت قانونی، امنیت جانی و امنیت اداری ...	کریمی دهکردی و همکاران، ۱۳۹۱؛ ...
عوامل طبیعی، اقلیمی و زیست محیطی ...	حکمت نیا، ۱۳۹۹؛ باقری و همکاران، ۱۴۰۰؛ وانگ و آپ، ۲۰۱۳؛ ...

نمودار دانشگاهها

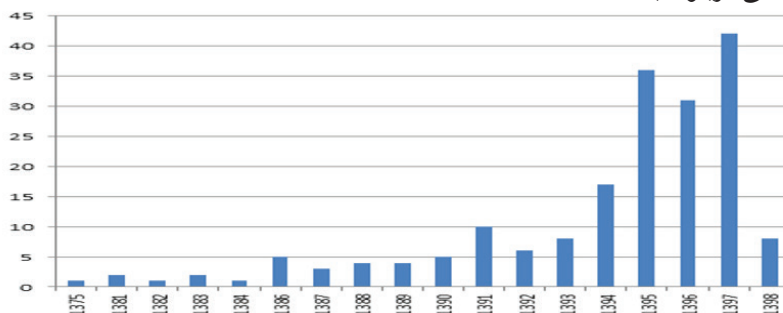
نمودار ۲. نمودار دانشگاه‌های پایان‌نامه‌های دفاع شده در حوزه مطالعات گردشگری

به موجب یافته‌ها، جدول زیر نشان‌دهنده ده دانشگاه برتری است که در انجام مطالعات گردشگری نقش فعالی ایفا نموده‌اند. این دانشگاه‌ها ظرفیت آن را دارند که قطب‌های آموزش و پژوهش گردشگری باشند.

جدول ۳. ده دانشگاه برتر در حوزه مطالعات گردشگری

دانشگاه تهران	۴۰ مورد
دانشگاه تربیت مدرس	۲۴ مورد
دانشگاه علامه طباطبائی	۱۳ مورد
دانشگاه علم و فرهنگ تهران	۱۲ مورد
دانشگاه تبریز	۱۱ مورد
دانشگاه خوارزمی	۱۱ مورد
دانشگاه فردوسی مشهد	۱۰ مورد
دانشگاه اصفهان	۷ مورد
دانشگاه بزد	۶ مورد
دانشگاه پیام نور استان تهران	۴ مورد

همچنین نمودار زیر نشان‌دهنده میزان رساله‌های به انجام رسیده بر حسب سال تولید در حوزه مطالعات گردشگری است. طبق نتایج در بازه زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۱ مطالعات گردشگری چندان با اقبال جامعه دانشگاهی مواجهه نبوده، این روند در ادامه تغییر یافته به گونه‌ای که بیشترین تولید آثار علمی موردنظر در این پژوهش در سال‌های موردبررسی مربوط به سال ۱۳۹۸ است.

نمودار ۳. میزان تولیدات بر حسب سال

همچنین جدول شماره ۴ نشان‌دهنده میزان رساله‌های به انجام رسیده بر حسب سال تولید در حوزه مطالعات گردشگری است.

جدول ۴. توزیع فراوانی پژوهش‌های حوزه گردشگری در رساله‌های مقطع دکتری بر اساس سال

(دوره ۵ ساله) (محقق، ۱۴۰۰)

سال انتشار	فراوانی	درصد
۱۳۵۷-۱۳۶۱	-	-
۱۳۶۲-۱۳۶۶	-	-
۱۳۶۷-۱۳۷۱	-	-
۱۳۷۲-۱۳۷۶	۱	۰/۵۳
۱۳۷۷-۱۳۸۱	۲	۱/۰۶
۱۳۸۲-۱۳۸۶	۹	۴/۸۱
۱۳۸۷-۱۳۹۱	۲۴	۱۲/۸۳
تا زمان مطالعه-۱۳۹۲	۱۵۱	۸۰/۷۴

بر اساس داده‌های به دست آمده از ۱۸۷ مورد ۶۲ نفر زن و ۱۲۵ مورد مرد بوده، از این رو درصد فراوانی مردان علاقه‌مند به این حوزه دو برابر بیش از زنان است. همچنین رشته‌ها و گرایش‌های علمی پژوهندگان مطالعات گردشگری به شرح جدول ۵ به دست آمد.

جدول ۵. توزیع فراوانی پژوهش‌ها بر اساس رشته و گرایش علمی (محقق، ۱۴۰۰)

رشته	گرایش	فراوانی	درصد
جغرافیا (۷۶)	شهری	۳۰	۴۰/۶۴
	سیاسی	۵	
	ژئومورفولوژی (طبیعی)	۸	
	انسانی	۱	
	جغرافیای پزشکی	۱	
	کلی	۱	
	روستایی	۳۰	
مدیریت (۵۰)	بازرگانی	۱۵	۲۶/۷۳
	دولتی	۵	
	آموزشی	۱	
	مدیریت رفتار	۱	
	صنعتی	۴	
	جهانگردی (گردشگری)	۱۳	
	سایر	۷	
	رسانه	۲	
	سیاست‌گذاری	۱	
	تصمیم‌گیری	۱	
تربیت بدنی	مدیریت ورزشی	۱۰	۶/۴۱
	سایر	۲	
کارآفرینی	۱	۱	۰/۵۳
آینده‌پژوهی	۱	۱	۰/۵۳
محیط‌زیست	۴	۴	۲/۱۳
علوم اجتماعی	۵	۵	۲/۶۷
حقوق خصوصی	۱	۱	۰/۵۳
علوم پایه	۲	۲	۱/۰۶
کشاورزی	۹	۹	۴/۸۱
اقتصاد	۶	۶	۳/۲
علوم پزشکی	۲	۲	۱/۰۶
صنایع	۱	۱	۰/۵۳
زبان انگلیسی	۱	۱	۰/۵۳
مهندسی شهرسازی	۲	۲	۱/۰۶
نامشخص	۱۴ (شماره‌های: ۱۳۵، ۷۸، ۱۴۸، ۱۴۷، ۱۳۰، ۱۲۸، ۴، ۲۳، ۵۶، ۹۸، ۹۶)		۷/۴۸

حکمرانی گردشگری در تعاطی نظام دانایی و عقلانیت در عمل

بررسی رساله‌های انجام‌شده در مقطع دکتری با موضوع مرتبط با گردشگری، بیانگر داده‌ها و اطلاعاتی درباره اساتید مطرح در این حوزه با توجه به رتبه علمی اساتید، رشته‌های دانشگاهی و توزیع دانشگاه‌ها به شرح جدول شماره ۶ است.

جدول ۶. اساتید برجسته در حوزه مطالعات گردشگری (محقق، ۱۴۰۰)

ردیف	نام و نام خانوادگی	تعداد فراوانی	هیئت علمی دانشگاه	رتبه علمی	رشته تحصیلی و گرایش
۱	عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری	۱۴	دانشگاه تربیت مدرس	استاد تمام	جغرافیای روستایی
۲	محمد رضا رضوانی	۱۲	دانشگاه تهران	استاد تمام	جغرافیای روستایی
۳	حسنعلی فرجی سبک‌بار	۹	دانشگاه تهران	دانشیار	جغرافیای روستایی
۴	سید حسن مطیعی لنگرودی	۹	دانشگاه تهران	استاد تمام	جغرافیای روستایی
۵	حسن افروخته	۸	دانشگاه خوارزمی	استاد تمام	جغرافیا
۶	حمید ضرغام بروجنی	۸	دانشگاه علامه	دانشیار	مدیریت جهانگردی
۷	سیدعلی بدری	۷	دانشگاه تهران	دانشیار	جغرافیای روستایی
۸	رحیم حیدری چپانه	۶	دانشگاه تبریز	دانشیار	جغرافیای شهری
۹	مجتبی قدیری معصوم	۶	دانشگاه تهران	استاد	جغرافیای روستایی
۱۰	محمدحسین ایمانی خوشخو	۵	دانشگاه علم و فرهنگ تهران	دانشیار	علوم گردشگری
۱۱	مهدی پورطاهری	۵	تربیت مدرس	دانشیار	جغرافیای روستایی
۱۲	مرتضی دوستی	۵	دانشگاه مازندران	دانشیار	تربیت بدنی
۱۳	مسعود تقوایی	۴	دانشگاه اصفهان	استاد تمام	جغرافیای شهری
۱۴	محمد سلیقه	۴	خوارزمی	دانشیار	جغرافیا - اقلیم‌شناسی
۱۵	کرامت‌اله زیاری	۴	دانشگاه تهران	استاد	جغرافیای شهری
۱۶	احمد پوراحمد	۴	دانشگاه تهران	استاد	جغرافیای شهری
۱۷	بهلول علیجانی	۳	خوارزمی	استاد تمام	جغرافیا - اقلیم‌شناسی

در ادامه ویژگی‌های روش شناختی شامل رویکرد تحقیق در جمع‌آوری و تحلیل داده، ابزار گردآوری داده‌ها، قلمرو جغرافیایی موردنظر ... به شرح جدول جدول ۷ به دست آمد.

جدول ۷. ویژگی‌های روش‌شناسی (محقق، ۱۴۰۰)

ابزار گردآوری داده‌ها	فراوانی	رویکرد تحقیق
پرسشنامه	۳۷	کمی
مصاحبه	۵۹	کیفی
پرسشنامه و مصاحبه و مشاهده	۷۷	آمیخته
۱۴	۱۴	نامشخص
۱۸۷	۱۸۷	جمع کل

تحلیل محتوای کمی رساله‌های انجام‌شده درباره موضوع‌ها و محورهای پژوهشی رساله‌های مقطع دکترا در حوزه گردشگری به شرح جدول زیر است.

جدول ۸. موضوع‌ها و محورهای پژوهشی رساله‌های مقطع دکترا در حوزه گردشگری و فراوانی

نسبی آن‌ها (محقق، ۱۴۰۰)

درصد	فراوانی	موضوعات گردشگری
۸/۵	۱۶	موضوعات مربوط به گردشگری پزشکی
۷/۹	۱۵	موضوعات مربوط به گردشگری ورزشی
۱۱/۱	۲۱	موضوعات مربوط به گردشگری فرهنگی، تاریخی و مذهبی
۱۵/۹	۳۰	موضوعات مربوط به گردشگری روستایی
۱۳/۲	۲۵	موضوعات مربوط به گردشگری شهری
۶/۹	۱۳	موضوعات مربوط به گردشگری تجاری
۹/۵	۱۸	گردشگری جاذبه‌های طبیعی، بوم گردی، طبیعت گردی
۱۱/۱	۲۱	سیاست گذاری و برنامه راهبردی گردشگری
۱/۶	۳	بررسی شرایط زیست اقلیمی میزبان
۶/۴	۱۲	موضوع توسعه پایدار گردشگری
۳/۷	۷	مسئله کارآفرینی و جنبه‌های اقتصادی در گردشگری
۰/۵۳	۱	توجه به مسئله زبان گردشگر
۱/۰۶	۲	موضوع فناوری و گردشگری
۰/۵۳	۱	توجه به مسئله منظر و مکان گردشگری
۰/۵۳	۱	مسئله امنیت و گردشگری
۰/۵۳	۱	موضوع گردشگری و سالمندان

همچنین قلمرو زمانی پژوهش حد فاصل ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۸ بوده و جامعه مورد مطالعه پژوهش‌ها به ترتیب جدول زیر به دست آمده است.

جدول ۹. جامعه مورد مطالعه و قلمرو مکانی هر یک از واحدهای تحلیل (محقق، ۱۴۰۰)

قلمرو مکانی	جامعه مورد مطالعه
استان زنجان	- گردشگران روستاهای طارم (۲ مورد) - گردشگران غار سهولان و کتله خور (۱)
استان مازندران	- گردشگران ورزشی استان مازندران (۱) - گردشگران ساحلی (۱) - گردشگران نواحی روستایی و جنگلی بخش مرکزی شهرستان نوشهر (۲) - گردشگران شهرستان کلاردست (۱) - گردشگران روستاهای کوهستانی - جنگلی مازندران مرکزی (۱) - عاملان کسب و کارهای گردشگری در جاده هراز آمل (۱) - گردشگران قله دماوند (۲)
استان کرمان	- شهروندان شهرستان‌های کرمان (۱)
خراسان رضوی	- گردشگران شهر مشهد (۸) - شرکت کنندگان در رویداد ادبی بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی (۱) - شرکت کنندگان در المپیاد ورزشی (دانشگاه فردوسی مشهد) (۱) - گردشگران شهر شاندیز (۱)
استان اصفهان	- گردشگران شهرستان خور و بیابانک (۱)
آذربایجان شرقی	- گردشگران شهر تبریز (۵) - گردشگران در نواحی روستایی استان آذربایجان شرقی (۱) - کارآفرینان گردشگری نواحی روستایی شهرستان ورزقان (۱) - گردشگران پزشکی در استان (۱)

قلمرو مکانی	جامعه مورد مطالعه
استان تهران	- گردشگران شهر تهران (۹) - گردشگران ورزشی شهر تهران (۳) - گردشگران در روستاهای تهران (۵) - بیمارستان‌های شهر تهران (۱) - متصدیان هتل‌های کارآفرین شهر تهران (۴) - گردشگران در لواسان (۱) - گردشگران در فرودگاه امام خمینی (۱) - گردشگری شهری الکترونیک تهران (۱) - گردشگران فیروزکوه (۱) - مراجعه‌کنندگان به آژانس‌های گردشگری شهر تهران (۱) - مسئولین گردشگری شهر تهران (۱) - گردشگران دهستان رودبار قصران شهرستان شمیرانات (۱) - عاملان در شرکت مادر تخصصی سیاحتی و مراکز تفریحی پارسیان (۱) - کارشناسان برنامه‌ریزی شهری شهرداری تهران و کارشناسان معاونت گردشگری (۱) - شرکت‌کنندگان ورزشی خارجی دهه فجر ۸۸-۸۹ (۱)
استان سیستان و بلوچستان	گردشگران دریایی چابهار (۲)
استان کردستان	گردشگران فرهنگی شهر سنندج (۱)
استان یزد	گردشگران روستاهای ده بالا، شهرستان تفت (۱)
استان گیلان	- گردشگران استان گیلان (۱) - گردشگران در روستاهای گیلان ۲ - گردشگران روستاهای کوهستانی شرق گیلان (۱) - گردشگران در شهر رشت (۱) - گردشگران در ماسوله (۱) - گردشگران رضوان شهر (۱)
استان اردبیل	- گردشگران شهر اردبیل (۲) - گردشگران روستاهای سرعین (۱) - گردشگران روستاهای اردبیل (۱)
استان یزد	- گردشگران شهر یزد (۶) - گردشگران شهر میبد (۱) - گردشگران شهر اردکان (۱)

قلمرو مکانی	جامعه مورد مطالعه
استان کرمانشاه	- گردشگران شهر کرمانشاه (۱) - گردشگران استان کرمانشاه (۱)
استان آذربایجان غربی	- گردشگران آذربایجان غربی (۱) - گردشگران سردشت (۱)
استان فارس	- گردشگران پزشکی شهر شیراز (۱) - عشایر کوچ رو استان فارس (۱) - گردشگران در جاهای تاریخی شیراز (۱) - گردشگران سالمند شهر شیراز (۱)
استان لرستان	گردشگران شهرستان خرم آباد (۱)
استان کهکیلویه و بویراحمد	- گردشگران شهر یاسوج (۱) - گردشگران شهرستان دنا (۱) - استان کهکیلویه و بویراحمد (۱)
استان گلستان	- گردشگران در روستاهای استان گلستان (۱) - گردشگران شهرستان گرگان، کردکوی و علی آباد (۱)
استان خوزستان	گردشگران تالاب های بین المللی استان خوزستان (۱)
استان اصفهان	- گردشگران شهر اصفهان (۳) - گردشگران مسجد شیخ لطف الله (۱) - گردشگران استان اصفهان (۱) - گردشگران خارجی شهر اصفهان (۱)
استان قم	گردشگران استان قم (۱)
استان البرز	- گردشگران روستایی بخش آسارای کرج (۱) - گردشگران روستاهای کوهستانی استان البرز (۱) - گردشگران ناحیه روستایی برغان (۱)
استان همدان	- گردشگران غار علی صدر همدان (۱) - گردشگران شهر همدان (۱) - گردشگران منطقه جنوب غربی (دره عباس آباد) (۱) - گردشگران کمازان سفلی ملایر (۱)
استان ایلام	گردشگران شهر ایلام (۱)
کردستان	- گردشگران منطقه قومی - فرهنگی اورامانات - گردشگران شهر بانه (۱)
استان قزوین	گردشگران کشاورزی شهر قزوین

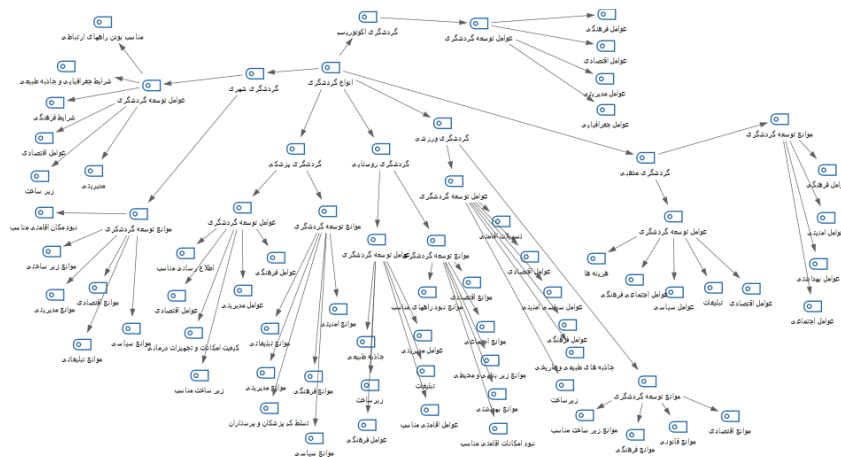
قلمرو مکانی	جامعه مورد مطالعه
سراسر کشور	- خبرگان حوزه امنیت (۱) - خبرگان در دانشگاه‌های کشور (۱) - اساتید ارتباطات و رسانه گردشگری و مدیران (۱) - متخصصان مدیریت ورزشی و گردشگری کشور در رشته والیبال (۱) - گردشگران در منطقه خلیج فارس (۱) - گردشگران شمال و شمال غرب ایران (۴) - گردشگران فلات مرکزی ایران (۱) - گردشگران پارک‌های جنگلی (۱) - اعضا شبکه اجتماعی عضو در گروه‌های مربوط به گردشگری زیارت در ایران (۱)
کشورها و جامعه مورد مطالعه خارجی	- گردشگران مقصد آذربایجان (۲) - گردشگران عتبات عالیات عراق (۱) - سرمایه‌گذاران خارجی در گردشگری (۱)

یافته‌ها و دلالت‌های به دست آمده از فراترکیب یافته‌های کیفی رساله‌ها

همسو با نتیجه تحقیق فاضلی و همکاران (۱۳۹۹) و سلطانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۸) سیر مطالعات گردشگری صعودی است. همچنین طبق شواهد توجه به موضوع طی چهار دهه مسیری از کل به جزء را طی کرده به گونه‌ای که این سیر صعودی تولید محتوا از کلیت گردشگری آغاز و به تدریج انواع گردشگری‌ها شامل گردشگری روستایی، گردشگری ورزشی، گردشگری پزشکی، گردشگری شهری، گردشگری مذهبی و گردشگری طبیعت را موضوع پژوهش و دانش گستره قرار داده است. نتیجه تحقیق عظیمی هاشمی، بستان و اصغری (۱۳۹۶) نیز حاکی است پژوهش‌ها بیش از آن که بین‌رشته‌ای باشند، چند رشته‌ای هستند.

همچنین پس از تحلیل با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودی، شش مقوله شامل انواع گردشگری‌ها و مبتنی بر هر یک از مقوله‌ها به تفکیک در مجموع ۳۳ مؤلفه در بعد عوامل مؤثر و نیز ۲۶ مؤلفه در بعد موانع مؤثر بر توسعه گردشگری به دست آمد (نمودار صفحه بعد).

حکمرانی گردشگری در تعاطی نظام دانایی و عقلانیت در عمل

نمودار ۳. الگوی به دست آمده با استفاده از نرم افزار مکس کیودا (محقق، ۱۴۰۰)

بدین ترتیب مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توسعه گردشگری در ایران بر حسب نوع گردشگری به شرح دو جدول ۱۰ و ۱۱ احصاء شد.

جدول ۱۰. عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری در ایران در هر یک از مقوله‌های شش گانه

گردشگری (محقق، ۱۴۰۰)

در گردشگری روستایی	در گردشگری پزشکی	در گردشگری شهری	در گردشگری ورزشی	در گردشگری مذهبی	در گردشگری طبیعت
جغرافیا و جاذبه‌های طبیعی زیرساخت‌ها تسهیلات اقامتی مؤلفه‌های امنیتی مؤلفه‌های اقتصادی مؤلفه‌های مدیریتی تبلیغات و اطلاع‌رسانی مؤلفه‌های فرهنگی	مؤلفه‌های اقتصادی تبلیغات و اطلاع‌رسانی امکانات و تجهیزات امور مربوط به فرایند درمان زیرساخت‌ها مؤلفه‌های مدیریتی مؤلفه‌های فرهنگی	راه‌های ارتباطی جغرافیا و جاذبه‌های طبیعی مؤلفه‌های فرهنگی اقتصاد زیرساخت‌ها مؤلفه‌های مدیریتی	جغرافیا و جاذبه‌های طبیعی جاذبه‌های تاریخی زیرساخت‌ها مؤلفه‌های سیاسی مؤلفه‌های فرهنگی مؤلفه‌های اقتصادی	تبلیغات و اطلاع‌رسانی امور اجتماعی مؤلفه‌های فرهنگی مؤلفه‌های سیاسی مؤلفه‌های اقتصادی	جغرافیا و جاذبه‌های طبیعی مؤلفه‌های مدیریتی اقتصادی مؤلفه‌های فرهنگی

جدول ۱۱. عوامل بازدارنده از توسعه گردشگری در ایران در هر یک از مقوله‌های شش گانه

گردشگری (محقق، ۱۴۰۰)

در گردشگری مذهبی	در گردشگری ورزشی	در گردشگری روستایی	در گردشگری پزشکی	در گردشگری شهری
مؤلفه‌های اجتماعی	مؤلفه‌های زیرساختی	مؤلفه‌های اقتصادی	مؤلفه‌های تبلیغی و اطلاع‌رسانی	مؤلفه‌های تسهیلات اقامتی
مؤلفه‌های فرهنگی	مؤلفه‌های سیاسی	مؤلفه‌های زیربنایی و محیطی	مؤلفه‌های مدیریتی	مؤلفه‌های زیرساختی
مؤلفه‌های امنیتی	مؤلفه‌های فرهنگی	مؤلفه‌های بهداشتی	مؤلفه‌های فرهنگی	مؤلفه‌های مدیریتی
مؤلفه‌های بهداشتی	مؤلفه‌های اقتصادی	مؤلفه‌های تسهیلات اقامتی	تسلط حرفه‌ای در موضوع میزبانی	مؤلفه‌های اقتصادی
		مؤلفه‌های مربوط به تردد مناسب	مؤلفه‌های امنیتی	مؤلفه‌های تبلیغی-اطلاع‌رسانی

در پاسخ به سؤال آخر و با تجمیع عوامل، مضامین به‌دست‌آمده به شرح زیر است. (جدول ۱۲)

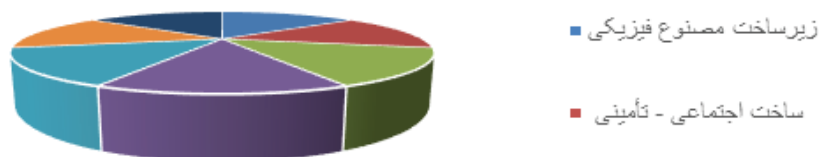
جدول ۱۲. اولویت عوامل پیش‌برنده و بازدارنده مؤثر بر توسعه گردشگری بر حسب فراوانی

(محقق، ۱۴۰۰)

عوامل مؤثر در توسعه گردشگری	
پیش‌برنده‌ها	بازدارنده‌ها
فرهنگی (با فراوانی ۶)	اقتصادی (با فراوانی ۳)
اقتصادی (با فراوانی ۵)	زیرساختی (با فراوانی ۳)
جغرافیا و جاذبه‌های طبیعی (با فراوانی ۴)	سیاسی (با فراوانی ۳)
زیرساختی (با فراوانی ۴)	فرهنگی (با فراوانی ۳)
مدیریتی (با فراوانی ۴)	مدیریتی (با فراوانی ۲)
تبلیغاتی-اطلاع‌رسانی (با فراوانی ۳)	امنیتی (با فراوانی ۲)
امنیتی (با فراوانی ۱)	اجتماعی (با فراوانی ۲)
تسهیلات اقامتی (با فراوانی ۱)	بهداشتی (با فراوانی ۲)
	تسهیلات اقامتی (با فراوانی ۲)
	تبلیغاتی-اطلاع‌رسانی (با فراوانی ۲)
	تسلط حرف‌های در موضوع میزبانی (با فراوانی ۱)
	راههای مناسب (با فراوانی ۱)

در نهایت هشت مضمون شامل مدیریت و برنامه‌ریزی امور گردشگری، زیرساخت‌های فیزیکی مصنوع جامعه، زیرساخت‌های فرهنگی یا زیرساخت‌های

رفتاری مربوط به حسن تعامل انسانی، زیرساخت‌های اجتماعی و تأمینی، زیرساخت‌های حقوقی- قانونی، زیرساخت‌های طبیعی و تاریخی و زیرساخت‌های حرفه‌ای به دست آمد. بر این اساس تصویر زیرالگوی شناخت توسعه گردشگری در ایران است. از میان الگوها و نظریه‌هایی که به تبیین، توصیف و یا تشریح این نظام‌واره پرداخته‌اند، مدل چوی و سیراکا^۱ (۲۰۰۵) و نظریه یان تراپ^۲ (۲۰۱۶) به این الگو نزدیک‌ترند، هرچند تفاوت‌هایی نیز وجود دارد.

تصویر ۱. مدل مفهومی توسعه گردشگری (محقق، ۱۴۰۰)

از بررسی دستاوردهای کیفی مطالعات گردشگری در این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت در مجموع عوامل مدیریتی، اقتصادی، فرهنگی، زیرساختی، تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی و عامل تسهیلات اقامتی هم در گروه عوامل اثرگذار و هم در گروه عوامل بازدارنده حضور دارند. در نتایج حاصل از پژوهش آلتینی، وار و حسین^۳ (۲۰۰۷) عوامل محدودیت‌های مالی، بی‌ثباتی اجتماعی و عدم برنامه‌ریزی هماهنگ به منظور توسعه پایدار گردشگری در جامائیکا در کنار فقدان مدیریت و انسجام و همدلی مدیران در تأمین و دستیابی به اهدافی روشن و گاه در برخی موارد عدم وجود همکاری لازم میان بخش دولتی و خصوصی در اجرای طرح‌ها گزارش شده است. نتایج تحقیق درباره توسعه استراتژیک و پایدار صنعت گردشگری توسط اکونداپو^۴ (۲۰۱۴) نشان داد به‌رغم ظرفیت بالای جذب گردشگر به دلیل جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور نیجریه، فقدان مدیریت و عدم ثبات سیاسی و نیز فقدان زیرساخت‌های لازم موجب محدودیت‌هایی در جذب گردشگر بوده است.

وانگ و آپ (۲۰۱۳) نیز در پژوهش خود نشان دادند که عوامل اقتصادی و اجتماعی،

1. Choi, H-S. C., & Sirakaya

2. Tribe

3. Altinay, L., Var, T., Hines, S., & Hussain, K

4. Ekundayo

عوامل نهادی و روابط درون سازمانی و ساختار سازمانی در کنار زیست محیطی بر اجرای سیاست‌های گردشگری در چین اثرگذارند. پژوهش کوان و همکاران^۱ (۲۰۰۶) عدم توسعه گردشگری مؤثر به واسطه وجود شکاف میان تدوین و اجرای سیاست‌های گردشگری در چین را آشکار نموده است. آنها به طور مشخص هفت عامل برنامه‌ریزی، کفایت مهارت و تجربه برنامه‌ریزی، پیش‌بینی نادرست از آینده، بهره‌گیری از تجربه‌های عملی در برنامه‌ریزی، خطای تحلیل و سوءبرداشت‌های برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران، اختلاف نظر مجریان و برنامه‌ریزان، مشکلات ناشی از عدم تعادل بین توسعه مناطق چین و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را مدنظر داشته‌اند.

هونگ، کوشی کوستا و سونگ^۲ (۲۰۱۱) در تحقیقی کیفی خود سیاست‌ها و مقررات، حمایت دولتی، نوع هزینه‌ها، امکانات و ظرفیت‌های موجود از سویی و نیازهای بهداشتی جامعه محلی از سوی دیگر را موانع اصلی توسعه توسعه پزشکی در هنگ‌کنگ نام برده‌اند. قلی‌پور و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه کیفی خود با هدف بررسی موانع توسعه گردشگری پزشکی در ایران نیز از میان سه مانع اصلی، سیاست‌گذاری و ساختارهای اداری (شامل سیستم اداری ضعیف، همپوشانی بین حوزه‌های سیاست گردشگری و سلامت، همکاری ضعیف بین بخش دولتی و خصوصی، اطلاعات و آمار ضعیف، نظارت و ارزیابی ضعیف) را اولین بعد از عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری پزشکی در ایران معرفی می‌کنند. همچنین رین^۳ (۲۰۱۳) در ارزیابی موانع توسعه گردشگری ورزشی استان گانسو^۴ در کشور چین به سه عامل ساختار مدیریتی در کنار عامل فضا و آگاهی (شناخت) دست یافته است.

خان و راجاگوپال (۲۰۱۹) در تحلیل عوامل تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری در ویتنام بر نقش دولت در بهبود مزیت رقابتی، افزایش سرمایه‌گذاری‌ها و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها برای توسعه گردشگری و بهبود زیرساخت‌های محلی و همچنین بهبود خدمات را درخور اهمیت بسیار دانسته است، نتایج تحقیق او بر نقش عامل اقتصادی صحنه‌گذار است.

مقصودی و عرب (۱۳۹۵) در بررسی سیاست‌گذاری گردشگری در کشورهای اسلامی طی یک پژوهشی تطبیقی به این نتیجه رسیدند که به دلایلی چون بی‌توجهی به ارائه

1. Kun, Z., & van der Donk, M.

2. Heung, V. C., Kucukusta, D., & Song, H

3. Rain, P.

4. Gansu

تسهیلات لازم و عدم بهره‌گیری از راهکارهای علمی در صنعت گردشگری، کاستی‌ها و خلأهای قانون‌گذاری و نیز ضعف عملکرد نهادهای اجرایی محدودیت‌هایی را بر صنعت گردشگری کشور تحمیل می‌کند. همچنین محرابی و همکاران (۱۳۹۱) نیز عدم برخورداری از جایگاه مطلوبی ایران از حیث رتبه گردشگری را به ترتیب به عوامل زیربنایی و عامل سیاسی، فرهنگی، دولتی، انسانی، مدیریتی و اقتصادی نسبت می‌دهد. نوری (۱۳۸۶) نیز در پژوهشی مشابه معتقد است شاخص‌های بنیادین سیاست‌گذاری مانند تمرکز و انسجام در اهداف، برخورداری از دیدگاه نظام‌مند و یکپارچه در میان سیاست‌گذاران، توجه به میزان عمل‌پذیری سیاست‌ها، وجود نظام پاسخگویی و نیز ارزیابی عملکرد مؤثر از مواردی است که می‌تواند منشأ آسیب و خدشه به توسعه گردشگری باشد.

سعیدی و همکاران (۱۳۹۱) در یک پژوهشی کیفی موانع توسعه صنعت گردشگری را نبود زیرساخت‌های فیزیکی، عدم سرمایه‌گذاری و موانع فرهنگی فکری بیان نموده‌اند. مدهوشی و ناصرپور (۱۳۸۲) نیز از چهار عامل تعدد مراکز تصمیم‌گیری، ضعف بازاریابی، ضعف امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری و نبود فرهنگ پذیرش گردشگر به عنوان عوامل مؤثر بر توسعه نیافتگی صنعت گردشگری نام برده‌اند. همچنین محمدزاده (۱۳۹۵) در بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در شهرستان تربت حیدریه به ارتباط معنی‌دار میان امکانات زیربنایی، فرهنگ پذیرش گردشگر، معرفی جاذبه‌ها و اعطای تسهیلات به گردشگر با توسعه گردشگری اشاره می‌کند. همسو با این پژوهش خنده‌رو و کاشف (۱۳۹۵) در بررسی موانع گردشگری در شهرستان تربت حیدریه به موانع فرهنگی، عدم شناخت سلیقه‌های گردشگران، پایین بودن سطح آگاهی و کمبود امکانات دست‌یافته‌اند.

در پژوهش فیروزی و گودرزی (۱۳۹۵) تعدد مراکز تصمیم‌گیری، ضعف در امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، ضعف بازاریابی و ضعف فرهنگ پذیرش گردشگر در استان خوزستان با توسعه نیافتگی صنعت گردشگری جنگ در این استان ارتباط دارد. بهرام‌زاده (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی به بیشترین تأثیر ضعف بازاریابی بر گردشگری موزه‌های دفاع مقدس اشاره دارد. در پژوهش احمدی (۱۳۹۷) وجود فرهنگ غنی، جاذبه‌های تاریخی- مذهبی، سرمایه‌گذاری، آگاهی اجتماعی و امکانات مؤثرترین عوامل در توسعه گردشگری فرهنگی است. در پژوهش مؤمنی و همکاران (۱۳۹۹) بازاریابی، مسائل بین‌المللی، مدیریت و مشکلات سیاستی و تفاوت‌های

فرهنگی از اصلی‌ترین موانع توسعه گردشگری پزشکی‌اند. در پژوهش رکنی و همکاران^۱ (۲۰۱۷) نیز ضعف پزشکان در ارتباطات میان فرهنگی، مانع اصلی توسعه گردشگری پزشکی کشور است.

ارائه راهبردها

هدف فراترکیب خلاصه‌سازی، بسط نظریه و حتی تعمیم در سطحی بالاتر برای دستیابی به یافته‌های کیفی جدید عطف نظر به کاربرد عملی آن‌هاست. در ادامه به مباحثی پرداخته شده که می‌تواند در توصیه‌های سیاستی مورد توجه قرار گیرد. رویکرد اقتضائی در حکمرانی گردشگری: نخستین نکته قابل توجه این‌که طبق یافته‌ها مجموعه عواملی که بر توسعه حوزه‌های مختلف گردشگری اثر ایجابی و پیش‌برنده یا اثری سلبی و بازدارنده دارند، متناسب با نوع گردشگری دارای تفاوت‌هایی هستند، مانند تسلط حرفه‌ای پزشکان و پرستاران در گردشگری پزشکی در مقایسه با عامل جغرافیا و جاذبه‌های طبیعی در گردشگری روستایی و نیز در گردشگری طبیعت. همچنین مبتنی بر این واقعیت تفاوت رتبه عوامل همسان و همانند ذیل مقوله‌های مختلف گردشگری قابل فهم است مانند تفاوت در جایگاه عامل فرهنگ در گردشگری طبیعت و گردشگری شهری. همچنین طبق یافته‌ها توسعه و بهبود امکانات ضروری، مانند بهسازی مسیرهای ارتباطی و امکانات دسترسی به منطقه، وضعیت بهداشتی و خدمات بهداشتی - درمانی روستا اگرچه از عوامل مؤثر بر توسعه یافتگی روستاها هستند اما موجب توسعه گردشگری روستایی نیز خواهند بود؛ اما عامل زیرساخت در اولویت‌های توسعه گردشگری مذهبی قرار ندارد. این یافته‌ها بیانگر ضرورت اتخاذ رویکرد اقتضائی در حکمرانی گردشگری است که باید در راهبردها مورد توجه واقع شود.

توجه به نقاط استراتژیک تغییر در حکمرانی گردشگری: نتایج ارائه‌شده در جدول شماره ۱۱ حاکی است که به‌عنوان مثال وجود زیرساخت‌های طبیعی - تاریخی یا محیطی - جغرافیایی از عوامل مؤثر بر انگیزاننده صنعت گردشگری پزشکی است هرچند فقدان آن مانعی بر سر راه توسعه این نوع گردشگری نخواهد بود. این درحالی است که زیرساخت‌های مناسب فنی و تخصصی، شاخص‌های مربوط به کیفیت نهادی چون تجهیزات بیمارستانی، مهارت پزشکان حاذق عمومی و متخصص؛ تنوع درمان؛ امکانات

و تجهیزات پیشرفته؛ و ... از جمله عوامل اصلی است که نبودشان بازدارنده و مانع توسعه گردشگری است. در مجموع نتایج این پژوهش حاکی است عوامل انگیزاننده متناسب با ماهیت بنیادین هر یک از انواع گردشگری‌ها جداگانه قابل احصاست. به عنوان یک توصیه راهبردی به نظر می‌رسد با توجه به محدودیت‌های بسیار موجود در مسیر اقدامات سیاستی، نوع مداخله و ارزیابی می‌تواند حسب تعریف و تبیین این دوگانه‌ها تنظیم شود^۱. با قبول این دوگانه، عوامل انگیزاننده و اصلی همواره از نقاط استراتژیک تغییر و از اولویت‌های سیاست‌گذاری خواهد بود.

توجه به ترتیب عوامل با توجه به تنوع ذاتی امر گردشگری و محدودیت‌های بسیار: علاوه بر نکته پیش گفته، توجه به ترتیب عوامل بر حسب فراوانی هدایتگر چگونگی تصمیم‌سازی و منطق مداخله^۲ در سیاست‌گذاری‌ها و یا نظریه‌پردازی‌های سیاستی (نظریه‌پردازی محدود و معطوف به عمل^۳) نیز دارای اهمیت است، به ویژه در امر گردشگری است که تنوع و تکرار ویژگی‌های مهم، ذاتی و انکارناشدنی آن است. طبق نتایج (جدول ۱۳) حُسن مدیریت و برنامه‌ریزی امور گردشگری به عنوان عنصری شتاب‌بخش نقش مهمی در چگونگی پیشبرد و توسعه گردشگری دارد، درعین حال پیش‌نیازهای فرهنگی نیز مکمل قدرتمندی در کنار این عامل است. همچنین در جهان مدرن امروز که تکنیک چهره متفاوتی از رفاه مطلوب همگان است، انواع تسهیلات رفاهی عامل مهمی برای توسعه گردشگری است. این سه عامل مقدم بر جاذبه‌های طبیعی - تاریخی‌اند. در انتهای این فهرست امنیت در جامعه میزبان قرار دارد. همچنین طبق نتایج ترتیب مضامین در بعد مربوط به بازدارنده‌ها و موانع توسعه گردشگری متفاوت است. زیرساخت‌های فیزیکی و دستاوردهای تمدن بشری در توسعه از اولویت برخوردارند. پس از آن اداره امور گردشگری و به تعبیر دقیق‌تر مدیریت و برنامه‌ریزی امور گردشگری از اولویت‌های بازدارنده از توسعه گردشگری است، وجود حمایت اجتماعی، احساس امنیت، امور حقوقی - قانونی در کنار امر فرهنگی که بیانگر وجود نوعی رفتار فرهنگی پسندیده در مواضع گوناگون گردشگری و به ویژه در مواجهه با دیگری فرهنگی

۱. تحقیق باقری و همکاران (۱۴۰۰) نیز همزمان دو بُعد اصلی شامل عوامل پیشران (با پنج مولفه اقتصادی، سیاسی/حاکمیتی/مدیریتی، اجتماعی/فرهنگی، پیش‌نیازهای زیرساختی لازم و عوامل رانشی گردشگر) و نیز بُعد عوامل بازدارنده (با پنج مولفه اقتصادی، اجتماعی/فرهنگی، سیاسی/حاکمیتی/مدیریتی، زیست‌محیطی و محقق نشدن پیش‌نیازها و زیرساخت‌های لازم) با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری مذهبی مورد توجه قرار گرفته‌است.

2. Intervention Logic

۳. نظریه‌ای که اغلب در مرحله توسعه یک سیاست یا هر نوع مداخله تعریف می‌شود (اشترین، ۱۳۹۷: ۳۷). شناخت الگوی توسعه گردشگری را می‌توان به مثابه نوعی توانمندسازی سیاستی هم دانست.

و پذیرش غیر است و امور مربوط به زیرساخت‌های حرفه‌ای از بازدارنده‌های مهم توسعه گردشگری است. (جدول زیر)

جدول ۱۳. ترتیب مضامین پیش‌برنده و بازدارنده مؤثر در توسعه گردشگری (محقق، ۱۴۰۰)

ترتیب مضامین بازدارنده	ترتیب مضامین پیش‌برنده
زیرساخت‌های مصنوع فیزیکی	مدیریت و برنامه‌ریزی امور گردشگری
مدیریت و برنامه‌ریزی امور گردشگری	ساخت‌های مربوط به حسن تعامل انسانی
ساخت‌های اجتماعی - تأمین	زیرساخت‌های مصنوع فیزیکی
ساخت‌های حقوقی- قانونی	ساخت‌های طبیعی- تاریخی
ساخت‌های مربوط به حسن تعامل انسانی	ساخت‌های اجتماعی- تأمین
ساخت‌های حرفه‌ای	

تعاطی نظام دانایی و عقلانیت در حکمرانی گردشگری: نتایج این پژوهش نشان داد دانش گردشگری شکل گرفته در نظام پژوهش دانشگاهی کشور با مسامت ۱۵ رشته دانشگاهی بوده (البته با سهم بیشتر دو رشته جغرافیا و مدیریت)؛ همچنین طبق نتایج رشته‌ها و گرایش‌های مختلف علوم اجتماعی اغلب مبتنی بر آموزه‌های تخصصی و درواقع رشته‌مدارانه به حوزه گردشگری ورود یافته‌اند. به نظر می‌رسد در عمل پاره‌پاره‌های دانش تولیدشده، زمانی چون دانه‌های تسبیح در کنار هم مجموعه کاملی را شکل خواهند داد که ساخت‌مندی هر چه بیشتر نظام پژوهش دانشگاهی و هدایت فعالیت‌های خُرد پژوهشی موجب نقش‌آفرینی اثربخش‌تر نظام آموزش عالی باشد. به کارگیری درست دانش چون سوختی برای مزیت رقابتی (Jones, 2006) فرایندهای نوآور را هدایت کرده (Cavusgil, Calantone, Zhao, 2003 ; Newell, 2015) و می‌تواند صنایع را از حیث تجربه بلوغ متأثر سازد (Weidenfeld, A. et al, 2010). پژوهشگران به درستی به این مسئله مهم پی برده‌اند که اکتساب، جذب، تبدیل و بهره‌برداری از سرمایه‌های دانشی بر فرایندهای نوآوری در حوزه گردشگری نیز اثرگذار است (Yiu, M., Law, R., 2014 Shaw, G. Williams, A. 2009). به هر ترتیب بهره‌مندی از ظرفیت دانش محقق شده این صنعت گردشگری را در مسیر نوآوری قرار خواهد داد (Zahra, George, 2002). حکمرانی گردشگری در ایران می‌تواند در تعاطی نظام دانایی و عقلانیت در عمل، حکمرانی شایسته‌تری را به منصه ظهور رساند. با توجه به این که نتایج تحقیق حکایت از سیر صعودی اهتمام تحقیق در عرصه گردشگری دارد، ضمن این که ابزارهای متعدد و متکثر پژوهش ذیل رویکردهای کمی، کیفی و آمیخته فرصت

مناسبی برای فهم و حل مسائل واقعی و نشر متون اثرگذار و جذب فرصت بهبود در میدان تحقیق فراهم است^۱ تا جست‌وجوهای محققانه و هدفمند صورت پذیرد. میدان معرفت اندوزی راستین در موضوع گردشگری در چنین چرخه‌ای و در ارتباطی تنگاتنگ با صنعت گردشگری و در یک نظام دانایی اتفاق خواهد افتاد. حاصل چنین نگاهی دانش فرارشته‌ای و مسأله‌محور به موضوع گردشگری است.

قدردانی: این پژوهش بخشی از یافته‌های طرحی است که با هدف «مسأله‌شناسی گردشگری در ایران» ذیل طرح جامع اعتلا و ساماندهی علوم انسانی معطوف به پیشرفت کشور در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی انجام پذیرفته است.

۱. شایسته است مراقب سیطره روش‌های یکنواخت که یک‌باره بر اجتماعی علمی پژوهشگران چیره می‌شوند، بوده و ضمن وفاداری به روش دقیق علمی و با تحقیقات ژرف، مسئله‌مند نمودن موضوعات پژوهشی را حسب اقتضائات تاریخی - فرهنگی و سیاسی - اجتماعی پی‌گرفت.

منابع و مأخذ

- احمدی، علیرضا و خسروی پور، بهمن (۱۳۹۳). موانع و مشکلات گردشگری در ایران، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری، منابع طبیعی و توسعه پایدار، تهران.
- احمدی، منیژه (۱۳۹۷). «تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی و اثرات آن در پایدار اقتصاد نواحی روستایی در استان زنجان»، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، ۸(۲۹)، ۷۹-۹۲.
- اشتریان، کیومرث (۱۳۹۷). راهنمای برنامه ریزی دولتی و سیاست گذاری عمومی، شرکت چاپ و نشر بازارگانی.
- باقری، مسلم؛ مباشری، علی اصغر؛ معاون، زهرا و شکاری، فاطمه (۱۴۰۰). «فرا ترکیب عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری مذهبی»، پژوهشنامه حج و زیارت، ۶(۱)، ۱۶۵-۲۰۱.
- بهرام زاده، محمد (۱۴۰۰). «تحلیل موانع و ارائه الگوی راهبردی عملیاتی جهت توسعه گردشگری و موزه های دفاع مقدس در استان خوزستان»، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۷(۱)، ۱۳۶-۱۰۹.
- خنده‌رو، مهدی و کاشف، فاطمه (۱۳۹۵). موانع گردشگری و ارائه راهکارهایی جهت توسعه گردشگری در شهرستان تربت حیدریه. سومین همایش ملی چشم‌انداز توسعه منطقه تربت حیدریه در افق ۱۴۰۴. تربت حیدریه: دانشگاه تربت حیدریه.
- رحمانی، زین العابدین، پرهیزگار، محمدمهدی، امینی، محمدتقی، شیرمحمدی، یزدان (۱۳۹۲). «عوامل مؤثر بر اجرای سیاست‌های گردشگری جمهوری اسلامی ایران»، مطالعات مدیریت گردشگری، ۸(۲۴)، ۲۰۷-۱۸۳.
- رسول‌زاده اقدم، صمد، میرمحمدتبار، سیداحمد، عدلی پور، صمد و زینی‌وند، یوسف (۱۳۹۵). «فرصت‌ها و محدودیت‌های صنعت گردشگری در ایران»، مطالعات جامعه‌شناسی، ۸(۳۰)، ۸۰-۶۳.
- دانایی فرد، حسن، جاوید، سید داریوش و فانی، علی اصغر (۱۳۹۱). «ارتقای ظرفیت گردشگری جمهوری اسلامی ایران: تحلیلی بر ابزارهای خط‌مشی گذاری ملی گردشگری». مطالعات مدیریت گردشگری، ۷(۱۹)، ۲۴-۱.
- دوستی ایرانی، مهناز، اسدی، میرمحمد و دوستی ایرانی، محبوبه (۱۳۹۲). «ارائه مدل شناختی فراترکیب عوامل مؤثر بر حمایت ساکنان از توسعه پایدار گردشگری سلامت (مطالعه موردی: شهرک بهداشت و درمان اصفهان)»، مجله گردشگری و توسعه، ۱۲(۱)، ۹۰-۷۳. Doi: 10.22034/jtd.2022.319021.2531
- سلطانی‌نژاد، نیما، ایرانی، حمیدرضا، سلطانی، مرتضی و یزدانی، حمیدرضا (۱۳۹۸). «روند جهانی پژوهش در حوزه کانال‌های توزیع گردشگری: یک تحلیل کتاب سنجی»، گردشگری و توسعه، ۸(۴)، ۵۹-۵. Doi: 10.22034/jtd.2019.177235.1682
- شایان، حمید، قاسمی، مریم و محمودی، حمیده (۱۳۹۹). «نقش عوامل مکانی- فضایی در توسعه گردشگری مذهبی سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: حوزه نفوذ گردشگاهی کلان‌شهر مشهد)». روستا و توسعه پایدار فضا. Doi: 10.22077/vssd.2021.4057.1020 1(3)، 18-1. Doi: 10.22077/vssd.2021.4057.1020
- طالقانی، محمد و مهدی زاده، مهران (۱۳۹۷). «بهبود جایگاه رقابتی گردشگری ایران در مناطق آسیای میانه، قفقاز و خاورمیانه». سیاست جهانی، ۶(۴)، 263-237. Doi: 10.22124/wp.2018.2796

عظیمی هاشمی، مژگان؛ بستان، زهرا و اصغری، هادی (۱۳۹۶). «مرور نظام‌مند مقالات پژوهشی در حوزه مطالعات اجتماعی گردشگری شواهدی از تحلیل محتوای نشریات علمی پژوهشی کشور»، *مطالعات اجتماعی گردشگری* ۵ (۹)، ۵۷-۹۶. [SID. https://sid.ir/paper/259335/fa](https://sid.ir/paper/259335/fa).

غلامی، زهرا و زیاری، یوسفعلی (۱۴۰۰). «تحلیل موانع توسعه گردشگری پزشکی (مطالعه موردی: منطقه ۶ تهران)»، *مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی* ۴۲ (۱۱)، ۳۲۴-۲۹۵.

فاضلی ورزنه، محسن، قربی، علی و بهمنی، مهدی (۱۳۹۹). «بررسی وضعیت تولیدات علمی ایران در حوزه گردشگری در بین سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۷». *مطالعات مدیریت گردشگری* ۱۵ (۵۱)، ۷۹-۱۱۰. [Doi: 10.22054/tms.2020.30752.1891](https://doi.org/10.22054/tms.2020.30752.1891)

فیروزی، محمدعلی و گودرزی، مجید (۱۳۹۵). «تبیین موانع توسعه گردشگری جنگ در استان خوزستان»، *گردشگری و توسعه* ۵ (۷)، ۱-۲۵.

قلی‌پور سوته، رحمت‌الله، امیری، مجتبی، ضرغام بروجنی، حمید و کیانی فیض‌آبادی، زهره (۱۳۹۷). «واکاوی موانع توسعه گردشگری پزشکی در ایران با تأکید بر الزامات سیاست‌گذاری». *گردشگری و توسعه* ۴ (۷)، ۳۸-۶. [Doi: 10.22034/jtd.2018.142305.1473](https://doi.org/10.22034/jtd.2018.142305.1473)

کرمی دهکردی، مهدی، کلانتری، خلیل و باباجانی، آرزو (۱۳۹۱). «شناسایی و اولویت‌بندی موانع توسعه گردشگری روستایی در حوزه امنیت با استفاده از تکنیک دلفی (مورد مطالعه: استان چهارمحال و بختیاری)»، *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران* ۱ (۴)، ۷۴-۵۹.

کلابی، امیرمحمد. (۱۴۰۱). «ارائه مدل اکوسیستم گردشگری پایدار با رویکرد فراترکیب». *مطالعات مدیریت گردشگری* ۱۵ (۵۷): ۲۰۶-۱۷۹. [Doi: 10.22054/tms.2021.63700.261](https://doi.org/10.22054/tms.2021.63700.261).

مدهوشی، مهرداد و ناصرپور، نادر. (۱۳۸۲). «ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان». *پژوهشنامه بازرگانی* ۷ (۲۸)، ۲۵-۵۸. [SID. https://sid.ir/paper/360665/fa](https://sid.ir/paper/360665/fa).

محرابی، جواد، خلیلی شورینی، سیاوش، خلفی، احمد (۱۳۹۱). «بررسی موانع توسعه صنعت گردشگری در جمهوری اسلامی ایران». *فصلنامه مدیریت توسعه و تحول* ۹ (۱)، ۱۰-۱. [SID. https://sid.ir/paper/205912/fa](https://sid.ir/paper/205912/fa).

محمدزاده، محمدحسین (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در شهرستان تربت حیدریه. سومین همایش ملی چشم‌انداز توسعه منطقه تربت حیدریه در افاق ۱۴۰۴. تربت حیدریه: دانشگاه تربت حیدریه

محمدی ده چشمه، پژمان (۱۳۹۶). «تحلیل راهبردی تنگناها و فرصت‌های توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر شهرکرد)». *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی* ۱۷ (۴۷): ۳۷-۱۹. [URL: http://jgs.khu.ac.ir/article-1-2555-fa.html](http://jgs.khu.ac.ir/article-1-2555-fa.html).

مقصودی، مجتبی و عرب، منیره (۱۳۹۵). «بررسی سیاست‌گذاری گردشگری در کشورهای اسلامی. با تأکید بر کشورهای ایران، ترکیه و مالزی». *فصلنامه سیاست جهانی* ۱ (۵)، ۷۱۳-۶۳۳.

مؤمنی، اسکندر، حسینی، سیدتقی و کامکار، مهدی (۱۳۹۹). «راهبردهای مدیریت توسعه صنعت»، *فصلنامه علمی امنیت ملی* ۱۰ (۳۷)، ۴۷۲-۴۵۱.

میر تقیان رودسری، سیدمحمد؛ خراسانی، محمدامین (۱۳۹۸). «آسیب‌شناسی مطالعات گردشگری در فصلنامه پژوهش‌های روستایی: کاربری تحلیل محتوا»، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱۰ (۲): ۳۲۸-۳۵۹.
Doi: 10.22059/jrur.2019.278124.1343

نجفی زرمهری، فرزانه؛ عشقی، عباس؛ صادقی یونسی، حسن (۱۳۹۶). «بررسی عوامل طبیعی مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری مناطق کویری با تأکید بر شهرستان فردوس»، همایش منطقه‌ای ظرفیت‌های گردشگری و توسعه شهرستان فردوس. <https://civilica.com/doc/1375492>

نعامی، عبدالله، چترروز، آزاده (۱۳۹۶). «مرور نظام‌مند توریسم پزشکی در ایران و مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی تهران»، مجله پی‌اورد سلامت، ۱۱ (۵)، ۶۰۹-۵۹۸.

نوری، نورالدین (۱۳۸۶). «بررسی سیاست‌های دولت در صنعت گردشگری و ارائه الگوی توسعه پایدار صنعت گردشگری کشور»، دانش مدیریت، ۲۰ (۷۸): ۹۰-۶۳. <https://sid.ir/paper/88096/fa> SID

نیک‌آر، کدی (۱۳۸۱). ایران دوران قاجار و برآمدن رضاخان، ترجمه مهدی حقیقت‌خواه نشر ققنوس، تهران.

Akama, J. S., & Kieti, D. (2007). "Tourism and socio-economic development in developing countries: A case study of Mombasa Resort in Kenya". *Journal of sustainable tourism*, 15(6), 735-748.

Altinay, L., Var, T., Hines, S., & Hussain, K. (2007). "Barriers to sustainable tourism development in Jamaica", *Tourism Analysis*, 12(1-2), 1-13.

Arfa Fatemeh, Kaboli Shahram, Yazdanfar Seyed Abbas, Mohammadi Hossein (2016). "The Effective Factors on Increasing Visits of International Tourists to a Recognized Cultural or Natural Heritage in UNESCO World Heritage List", *international journal of humanities and cultural studies*, ISSN 2356-5926.

Bertella, G. (2011). "Communities of practice in tourism: Working and learning together. An illustrative case study from Northern Norway". *Tourism Planning & Development*, 8(4), 381-397.

Camprubí, R., & Coromina, L. (2016). "Content analysis in tourism research". *Tourism Management Perspectives*, 18, 134-140.

Choi, H-S. C., & Sirakaya, E. (2005). "Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale". *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.

Crouch, G. I. & Prude, R. R. (2015). "The Disciplinary Foundations of Tourism Research 1980-2010", *Journal of Travel Research* 54(5):563-577, DOI: 10.1177/0047287514559036

Dwyer, L. (2015). "Globalization of tourism: Drivers and outcomes". *Tourism Recreation Research*, 40(3), 326-339.

- Ekundayo, Y. O. (2014). *Strategic development and sustainability of the Tourism Industry in Nigeria*. Bachelor's Thesis, Laurea University of Applied Sciences.
- Erwin, E.J., Brotherson, M.J. & Summers, J.A. (2011). "Understanding Qualitative meta-synthesis: Issues and Opportunities in Early Childhood Intervention Research". *Journal of Early Intervention*, 33 (3), 186-200. Retrieved October 29, 2020, from <https://doi.org/10.1177/1053815111425493>
- Hall, C. M. (2011). "Policy learning and policy failure in sustainable tourism governance: From first-and second-order to third-order change?". *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 649-671.
- Hindertje Hoarau (2014). "Knowledge Acquisition and Assimilation in Tourism-Innovation Processes", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 14:2, 135-151, DOI: 10.1080/15022250.2014.887609.
- Inskip, E. (2002). *National and regional tourism planning: Methodologies and case studies*, World Tourism Organization, London.
- Jafari, J., & Ritchie, J. B. (1981). "Toward a framework for tourism education: Problems and prospects". *Annals of tourism research*, 8(1), 13-34.
- Johannesson, G. T. (2012). "How to get things done: A relational approach to entrepreneurship". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(2), 181-196.
- Jones, O. (2006). "Developing absorptive capacity in mature organizations". *Management Learning*, 37(3), 355-376.
- Kun, Z., & van der Donk, M. (2006). "The Pan Parks Sustainable Tourism Strategy as a Tool for Nature-Based Tourism Development in and around Protected Areas". *Exploring the Nature of Management*, 228.
- Mulet-Forteza, C., Lunn, E., Merigó, J.M. and Horrach, P. (2020), "Research progress in tourism, leisure, and hospitality in Europe (1969-2018)", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-06-2020-0521>.
- Özgit, H. & Zhandildina, D. (2021). Investigating stakeholder awareness of the sustainable development goals and tourism stakeholder collaboration: the case of North Cyprus, *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* ahead-of-print(ahead-of-print), DOI:10.1108/WHATT-02-2021-0027.
- Pizam, A., & Mansfield, Y. (2006). Toward a theory of tourism security. In *Tourism, Security and Safety* (pp. 15-41). Routledge.
- Pratt, S., & Liu, A. (2016). Does tourism really lead to peace? A global view. *International Journal of Tourism Research*, 18(1), 82-90.
- Racherla, P., Hu, C., & Hyun, M. Y. (2008). Exploring the role of innovative technologies in building a knowledge-based destination. *Current Issues in Tourism*, 11(5), 407-428.

- Rain, P. (2013). *SWOT analysis and strategic study on Gansu sports tourism resources, Economics research paper*.
- Rokni, L., Turgay, A. V. C. I., & Park, S. H. (2017). Barriers of developing medical tourism in a destination: A case of South Korea. *Iranian journal of public health*, 46(7), 930.
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). Handbook for synthesizing qualitative research. New York: NY: Springer.
- Shaw, G., Williams, A. (2009), Knowledge transfer and management in tourism organizations: an emerging research agenda, *Tourism Management*, Vol. 30, No. 3, pp. 325-335.
- Smeral, E. (1998). The impact of globalization on small and medium enterprises: new challenges for tourism policies in European countries. *Tourism Management*, 19(4), 371-380.
- Telfer, D. and Sharpley, R.(2008). *Tourism and Development in the Developing World*, Routledge, New York.
- Tribe, J. & Liburd, J. J. (2016). The tourism knowledge system. *Annals of Tourism Research*, 57, 44-61.
- Tribe, J. (2005). New tourism research, *Tourism recreation research*, 30, 5-8.
- Tribe, J. (2010). territories and networks in the tourism academy. *Annals of tourism research*, 37(1), 7-33
- Tuan, V. K., & Rajagopal, P. (2019). Analyzing factors affecting tourism sustainable development towards vietnam in the new era. *European Journal of Business and Innovation Research*, 7(1), 30-42.
- Wang D. Ap, G. (2013). Factors affecting tourism policy implementation: A conceptual framework and a case study in China, *Tourism Management*, 36(3): 221-233
- Weaver, David B & Lawton, Laura (2016). *Tourism Management*, John Wiley & Sons; Fifth edition. ISBN: 9781118644812.
- Weidenfeld, A., Williams, A. M., & Butler, R. W. (2010). Knowledge transfer and innovation among attractions. *Annals of tourism research*, 37(3), 604-626
- Yaw, F. (2005). Cleaner technologies for sustainable tourism: Caribbean case studies, *Journal of Cleaver Production*, Vol. 13.
- Yiu, M., Law, R. (2014), Review and application of knowledge management and knowledge sharing in tourism, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol. 19, No. 7, pp. 737-759.
- Yuen-Hsien Tseng, Chaang-Iuan Ho (2019). Tourism information technology research trends: 1990-2016, *Tourism Review*, ISSN: 1660-5373.
- Zahra, S. A., & George, G. (2002). Absorptive capacity: A review, reconceptualization, and extension. *The Academy of Management Review*, 27(2), 185-203.